

ישיבת הפתל - ירושלים

שיחת הגאון הרב אביגדר הלוי נבנצל שליט"א

לפרשת פינחס תשע"ד

קְזִמְיָה דְפִינְחָס קְנָאָה - פִּנְחָס זֶה אֱלִיהוּ

מתי נתמנה פינחס לכהן?

הקב"ה אומר למשה רבינו: "פִּינְחָס בֶּן אֶלְעָזָר בֶּן אֶהֱרֹן הַכֹּהֵן הַגִּיב אֶת חֲמַתִּי מֵעַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּקִנְאוֹ אֶת קְנָאָתִי בְּתוֹכְכֶם, וְלֹא כְלִיטִי אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּקִנְאָתִי. לָכֵן אָמַר: הִנְנִי נֹתֵן לּוֹ אֶת בְּרִיתִי שְׁלוֹם. וְהִיְתָה לוֹ וּלְזַרְעוֹ אֶתְרִיּוֹ בְּרִית כְּהֹנֵן עוֹלָם" (במדבר כה, יא-ג).

רש"י מפרש, שהקב"ה נותן כאן לפינחס כהונה¹. פירוש זה הוא לפי אותו מאן דאמר בגמרא, שפינחס נתכהן לאחר שהרג את זמרי (זכאים קא, ב). אבל יש גם מאן דאמר אחר בגמרא (שם), שפינחס לא נתכהן עד ימות יהושע; ולפי מאן דאמר זה, מה שנאמר כאן "וְהִיְתָה לוֹ וּלְזַרְעוֹ אֶתְרִיּוֹ בְּרִית כְּהֹנֵן עוֹלָם" הוא בגדר ברכה בעלמא, שבישר לו הקב"ה שלא תפסק כהונה מזרעו לעולם, אבל למעשה - עדין לא נתכהן פינחס עד ימות יהושע, לאחר ששם שלום בין השבטים, כשבני ראובן ובני גד וחצי שבט המנשה בנו מזבח גדול בגלילות הירדן, והשבטים חשדו בהם שהם רוצים לייסד מזבח חדש לעבודת ה' במקום המזבח שבמשכן, וחשבו לצאת למלחמה נגדם, אך בטרם עשו כן שלחו אליהם את פינחס ועשרה נשיאים עמו לשמוע מהם הסבר על המעשה אשר עשו, ובני גד ובני ראובן הסבירו, שלא כדי להקריב קרבנות בנו את המזבח הזה, אלא רק לעד ולאות לדורות עשו אותו, להעיד על יושבי עבר הירדן, שגם להם יש חלק ונחלה במזבח ה' שבמשכן, "וְלֹא יֵאמְרוּ בְּנֵיכֶם מָחָר לְבָנֵינוּ, אִינן לָכֶם חֵלֶק בְּהָ" (יהושע כב, כז).

"וַיִּשְׁמַע פִּינְחָס הַכֹּהֵן וַנְּשִׂיאֵי הָעֵדָה... אֶת הַדְּבָרִים אֲשֶׁר דִּבְּרוּ בְּנֵי רְאוּבֵן וּבְנֵי גֵד וּבְנֵי מְנַשֶּׁה, וַיִּיטֵב בְּעֵינֵיהֶם" (שם, ל). שמע את טענות בני גד ובני ראובן והסכים איתם, וְשָׁם שְׁלוֹם בֵּין הַשְּׁבִטִים, ואז נתכהן, כפי שמרומז בפסוקים. [שכשהלך לדבר עמם, נאמר "וַיִּשְׁלַחוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶל בְּנֵי רְאוּבֵן וְאֶל בְּנֵי גֵד וְאֶל חֲצֵי שְׁבֵט מְנַשֶּׁה אֶת פִּינְחָס בֶּן אֶלְעָזָר הַכֹּהֵן" (שם, יג), ייחס הכהונה לאלעזר²; ולאחר ששמע את דבריהם נאמר "וַיִּשְׁמַע פִּינְחָס הַכֹּהֵן... אֶת הַדְּבָרִים" (שם, ל). ייחס הכהונה אל פינחס עצמו. "פִּינְחָס הַכֹּהֵן"³.

התוספות מבארים, שגם לדעה זו, פינחס נתכהן כבר כאן, לאחר שהרג את זמרי, אלא שעדין היה צריך "להלבישו ולמושחו" (בשמן המשחה) ולחנכו (במנחת חינוך⁵)... ושמה לא נתרצו לו כל ישראל באותה שעה, מפני שהרג נשיא שבט, עד ששם שלום בין השבטים בימי יהושע, ואז נתרצו לו והלבישוהו ומשחוהו וחנוכוהו" (תוס' זכאים קא, ב ד"ה ההוא). כנראה חשבו בתחילה שהוא קנאי מדי, וכהן הרי צריך להיות איש רצון, שמרצה את העם לקב"ה, ומתווך בין הקב"ה לכנסת ישראל כביכול, ולכן לא נתרצו שיהיה כהן. אבל כשראו שהוא שם שלום בין השבטים, ראו שהוא לא כ"כ קנאי, אלא איש שלום, ואז הסכימו שיהיה כהן⁶.

רש"י מביא בפרשה הבאה, כשמשה שולח להלחם במדין, פינחס היה משוח מלחמה והלך איתם למלחמה במדין (רש"י במדבר לא, ו). לפי מי שאומר שפינחס לא נתכהן עד ששם שלום בין השבטים, קשה, הרי משוח מלחמה חייב להיות כהן (עי' דברים כ, ב

ורש"י שם), וא"כ איך מינו את פינחס למשוח מלחמה בטרם נתכהן? אמנם רש"י נקט בפירושו לתורה כמאן דאמר שפינחס נתכהן משהרג את זמרי (רש"י במדבר כה, יג), אבל לפי המאן דאמר השני, שפינחס נתכהן רק משעשה שלום בין השבטים, קשה לכאורה, איך נתמנה למשוח מלחמה? - כמדומני יש שפירשו, שאמנם לכהן שעובד במשכן לא קבלו את פינחס, אבל למשוח מלחמה - לזה הוא דוקא מתאים. שם צריך אדם קנאי. לכן למשוח מלחמה הסכימו שפינחס יהיה, רק לא לכהן שעובד באהל מועד. לזה לא הסכימו, עד ששם שלום בין השבטים (עי' כעין זה ב"דעת זקנים" שם, בסוף דבריהם).

קנאותו של אליהו

בחז"ל יש מאן דאמר שפינחס זה אליהו (פרקי דר"א פמ"ז, הובא ברש"י ב"מ קיד, ב ד"ה לאו כהן מור; ועי' תרגום יונתן שמות ו, יח). אליהו אח"כ שוב מקנא קנאת ה' צ-באות. מקנא בהר הכרמל, הורג את נביאי הבעל, וזוכה להוריד את שם מן השמים, שכולם יראו שהאש אכלה את הקרבנות ואת המזבח ואת כל מה שהיה שם (מל"א יח). עושה קידוש השם גדול. אח"כ הוא הולך לעמוד לפני ה' בהר סיני (שם יט, ח), במקום שמשה רבינו עמד - כפי שמוכח בהפטרות השבוע - וה' שואל אותו: "מַה לָּךְ פֶּה אֲלֵיָהוּ? והוא אומר: "קְנָא קְנָאִיתִי לַה' אֲלֵקִי צ-באות". פעמים ה' שואל אותו, ופעמים הוא עונה את אותה התשובה. כיון שכך, ה' אומר לו: "לָךְ שׁוֹב לְדַרְכְּךָ... וְאֶת אֲלֵיִשֶׁע בֶּן שִׁפְט מֵאֵבֶל מְחֹלְהָ תִמְשַׁח לְנָבִיא תַחְתִּיךָ" (שם טו-טז). למה? - כי אתה כבר לא יכול להיות נביא! אתה יותר מדי מקנא. "לעולם אתה מקנא" (פרקי דר"א סוף פכ"ט). הקב"ה לוקח את אליהו מהעולם הזה, מביא אותו לשמים ברכב אש וסוסי אש (מל"ב ב, יא), ואלישע נהיה נביא תחתיו. למרות כל קידוש השם שעשה, בכל זאת ה' לא מרוצה שהוא תמיד רק מקנא. חז"ל אמרו עוד, שבגלל שאמר "כִּי עֲזָבוּ בְרִיתְךָ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל" (מל"א יט, ט), אמר לו הקב"ה: "חִיִּיךְ שְׂאִין עוֹשִׂין בְּרִית מִלֵּה עַד שֶׁאֵתָה רֹאֵה בְּעֵינֶיךָ" (פרקי דר"א סוף פכ"ט). הוא חייב לבוא לכל ברית מילה, ולראות שלא עזבנו את הברית. ב"ה אנו עדין מקיימים ברית מילה. הקב"ה טוען שאליהו יותר מדי קנאי, למרות שהשבטים כבר הסכימו מזמן שיהיה כהן כששם שלום בין השבטים. אם נאמר שפינחס זה אליהו, אולי יש לומר שמה שהכריע את הכף נגד אליהו, הגם שאיננו יכולים ח"ו לדון את אליהו, אבל בכל זאת היה עוד מעשה אחד שאולי בגללו נאמר לו שהוא מדי קנאי, והוא המעשה עם יפתח. יפתח נדר נדר לפני שיצא למלחמה בבני עמון, ואמר: "וְהִיָּה הַיּוֹצֵא אֲשֶׁר יֵצֵא מִדְּלַתִּי בֵּיתִי לְקִרְאָתִי בְּשׁוֹבֵי בְּשׁוֹלֵם מִבְּנֵי עַמּוֹן - וְהִיָּה לַה' וְהַעֲלִיתָהּ עוֹלָה" (שופטים יא, לא). אחרי המלחמה, "וַיָּבֵא יַפְתָּח הַמַּצְפָּה אֶל בֵּיתוֹ - וְהִיָּה בְּתוֹ יֵצֵאת לְקִרְאָתוֹ בְּתַפִּים וּבְמַחְלוֹת... וְהִיָּה כִרְאוֹתוֹ אוֹתָהּ, וַיִּקְרַע אֶת בְּגָדָיו וַיֹּאמֶר: אֲהֵה בְּתִי, הַכְרַע הַכְרַעַתְנִי, וְאֶת

במאות שנים! בנוסף לכך הוא גם תלמיד חכם יותר גדול ממנו. הוא למד תורה מפי משה רבינו בכבודו ובעצמו. פינחס רואה א"כ פגיעה בכבוד התורה, בכבוד הנבואה ובכבוד הכהונה, אם הוא ילך אל יפתח במקום שיפתח יבוא אליו.

ובכל זאת, הרי על כף המאזנים מוטלת נפש בת ישראל. מדוע לא מחל כל צד על טענותיו, גם אם הן צודקות לדעתו, כדי להציל נפש מישראל? וכי אין פקוח נפש דוחה את כל השקולים הנ"ל? למעשה, "בין יָיִן לְדִין (=בין זה לזה), אברהם הנערה ההיא... ושניהם נענשו בדמיה" (בר"ט, ג). "יפתח מת בנשילת אברים, בכל מקום שהיה הולך בו היה אבר נישול הימנו והיו קוברין אותו שם, שנאמר: "וַיִּמָּת יַפְתָּח הַגְּלָעָדִי וַיִּקָּבֵר בְּעָרֵי גְלָעָד" (שופטים יב, ז), 'בעיר גלעד' לא נאמר, אלא 'בעיר גלעד', כי נתפזר גופו ונקבר בכמה מקומות, וזה הוא מידה כנגד מידה, שלא הציל את בתו אלא הקריבה לעולה, שנאמר בה: "וַיִּנְתַּח אֶתָּה לַנְּתַחֲיָה" (ויקרא א, ו), ופינחס נענש "שניטלה ממנו רוח הקדש, שנאמר: "וּפְיִנְחָס בֶּן אֶלְעָזָר נָגִיד הָיָה עֲלֵיהֶם" (דח"א ט, כ). 'הוא נגיד עליהם' אין כתיב כאן, אלא 'נגיד הָיָה'; "לְפָנַי ה' עֲמוֹ" (שם). וגם זה היה במידה כנגד מידה, כי נטילת הנבואה מנביא שטעם טעם נבואה, קשה לו כמיתה. [אמנם לדעת מי שסובר ש"פינחס הוא אליהו" צריך לומר שהנבואה חזרה אליו לאחר כמה מאות שנים, בימי אחאב. אבל במשך מאות שנים נסתלקה ממנו רוח הקודש, וגם זה עונש חמור מאד]. אסור לנו לדבר על יפתח, "יפתח בדורו כשמואל בדורו" (ר"ה כה, ב; רש"י דברים יט, ז), ועל אחת כמה וכמה שאסור לנו לדבר על פינחס. אבל חז"ל, הם הרי מוסרים לנו, מה היו השיקולים של יפתח ופינחס, שסרבו ללכת זה אל זה.

אם פינחס זה אליהו, אולי המעשה הזה הוא שהכריע, שהקב"ה אומר לאליהו שהוא מקנא יותר מדי. אמנם עיקר כוונתו היתה לקנא לכבוד הכהונה ולכבוד הנבואה, לא לכבוד עצמו, אך בכל זאת חז"ל קובעים שהיה צריך לוותר על כבוד הכהונה והנבואה בשביל להציל את בת יפתח, ולא הציל. אולי זה הכריע את הכף אצל הקב"ה, שהוא כבר לא מתאים להיות נביא.

קנאות - לא כשיטה קבועה

ראינו אם כן, שגם דבר שכשלעצמו הוא חיובי - כמו הקנאות של פינחס, שהצילה את כלל ישראל, והקב"ה שיבח אותה ונתן לפינחס שכר עבודה - בכל זאת צריך שיהיו לו גם גבולות. צריך לדעת גם לרחם, לא להיות קנאי בלי גבול. ההנהגה העיקרית צריכה להיות, שאדם יהיה סבלן ורחמן. נכון שלפעמים צריך לאחוז במדת הקנאות, כמו במעשה של זמרי, אבל לעשות מזה שיטה, תמיד ללכת בדרך של קנאות - לזה הקב"ה לא הסכים. גם אם הקב"ה הסכים עם הוראת השעה של אליהו להקריב בבמה בשעת איסור במות (יבמות ז, ב), ועשה נס גלוי כל כך ע"י אליהו להוריד אש מן השמים וכל מה שהיה שם, אעפ"כ, שזו תהיה הדרך - הקב"ה לא הסכים⁹. אמר שאליהו מקנא מדי, וצריך להחליף אותו ונביא אחר.

נכון שבדברים הנוגעים לכבוד שמים אסור לוותר ואסור להיות פשרן, אבל גם לא ללכת בקנאות. צריך לעמוד על כבוד ה', לא לוותר על כבוד ה', אבל לא בדרך של קיצוניות ולא בשנאה לאחרים שלא הגיעו ולא זכו לעבודת ה', אלא בדרך של קירוב, לא של דחיה. ובפרט בדורנו, שהחזון איש כבר דן לומר, שהרשעים והכופרים של דורנו מצוה לאהוב אותם, ואסור לשנאם, כי גם

הֵייתָ פְּעֻקְרִי, וְאָנֹכִי פְּצִיטִי פִּי אֶל ה' וְלֹא אוֹכַל לְשׁוּב" (שם, לד-לה). בלית ברירה, יפתח מקריב אותה לעולה. האמת היא, ששבועה להרוג אדם היא שבועת שוא, ואינה חלה כלל (עי' שו"ע י"ד סי' רל"ח ס"ה ופס"ז). אבל יפתח לפי טעותו חשב, שהיות וכתוב "כָּל חָרָם אֲשֶׁר יִחָרֵם מִן הָאָדָם לֹא יִפְדֶּה, מוֹת יוֹמָת" (ויקרא כו, כט), והרמב"ן מסביר שהכונה היא "שְׁכַל מַלְךְ בִּישְׂרָאֵל אוֹ סִנְהֵדְרִי גְדוֹלָה בַּמַּעֲמָד כֹּל יִשְׂרָאֵל שִׁישׁ לָהֶם רִשׁוּת בַּמִּשְׁפָּטִים, אִם יִחְרִימוּ עַל דָּבָר, הַעוֹבֵר עָלָיו חַיִּיב מִיָּתֵהּ", סבר יפתח לומר, "כי כאשר⁷ חרם נגיד ישראל חל וקיים להמית הַעוֹבֵר עַל חֲרָמוֹ, כֵּן אִם נִדְרָ בַּעַת מַלְחָמָה לַעֲשׂוֹת מַאִישׁ אוֹ אֲנָשִׁים זָבַח⁸ - יְחוּל הַנִּדְרָ", ולכן סבר יפתח שנדרו מחייב אותו להקריב את בתו לעולה (רמב"ן שם).

אלא שסוף סוף היתה כאן טעות. הטעות היתה, שיפתח "לא ידע כי חרם המלך והסנהדרין חל על המורדים לכלותם, או על העובר גזירתם ותקנתם. אבל לחול הנדר לעשות עוֹלָה מְדֻבָּר שאין ראוי לה' - חס וחלילה!" (רמב"ן שם) כלומר, אילו היה יפתח גוזר: "היום אל יצא איש מפתח ביתו! וכתו היתה יוצאת מפתח הבית - אז היתה באמת חייבת מיתה, כי עברה על גזרת המלך. אבל יפתח לא אמר כך. הוא לא גזר שום איסור. הוא רק נדר, שמי שיצא מדלתו ביתו יהיה קרבן לה'. וזאת - אין בסמכותו (אם היוצא אינו ראוי לקרבן). ולכן נדרו של יפתח לא חל כלל, לחייב אותו להקריב את בתו לעולה.

אבל עדיין קשה מאד: גם אם סבר יפתח שנדרו מחייב אותו לשחוט את בתו לעולה, וכי לא שמע מעולם על התרת נדרים? מדוע לא נשאל על נדרו כדי להציל את בתו? אמנם פת יפתח הלכה באמת אל הסנהדרין, ובקשה מהם למצוא פתח לנדר אביה, והסנהדרין לא מצאו פתח לנדר (תנחומא בחוקותי סי' ז), אבל עדיין היה ליפתח מה לעשות. היה יכול לעלות למעלה בקודש, ללכת אל גדול הדור, אולי הוא ימצא דרך להתיר את הנדר. מי היה גדול הדור? - פינחס! נכדו של אהרן הכהן, ותלמידו של משה רבינו! הוא היה כבר זקן מאד, בן למעלה משלש מאות שנה (כפי שנראה להלן), אבל עדיין היה חי (עי' שופטים כ, כח). יפתח היה צריך ללכת אפוא אל פינחס שיתיר לו את הנדר.

אבל יפתח לא רואה לנכון ללכת אל פינחס. למה? "אמר יפתח: אני מלך, ואלך אצל פינחס"? ... (ויק"ר לו, ד) - הוא מרגיש פגיעה בכבוד המלכות אם יטריח את עצמו אל פינחס. הוא מצפה שפינחס יבוא אליו, ולא שהוא ילך אל פינחס. [אמנם ההלכה היא, ש"כל העם באים אל המלך בכל עת שירצה, ועומדים לפניו ומשתחוים ארצה, ואפילו נביא עומד לפני המלך ומשתחוה ארצה... אבל כהן גדול אינו בא לפני המלך אלא אם רצה, ואינו עומד לפניו, אלא המלך עומד לפני כהן גדול" (רמב"ם הלכ' מלכים פ"ב ה"ה), וא"כ מן הדין היה שיפתח ילך אל פינחס שהיה כהן גדול, ולא להפך, אך כנראה נתעלמה מיפתח לפי שעה הלכה זו].

אבל גם על פינחס יש טענה. פינחס ידע על נדרו של יפתח. או מפני שסיפרו לו, או מפני שהיה נביא וידע בנבואה. מדוע א"כ לא הלך הוא אל יפתח כדי להציל נפש מישראל? אמנם היו לו טענות. ראשית, הוא כהן גדול, וכבר ראינו שההלכה היא שהמלך הוא זה שצריך לבוא אל הכהן הגדול, ולא להפך. חוץ מזה, פינחס הרבה יותר זקן מיפתח. הרי ממלחמת סיחון שהיתה בזמן משה רבינו (שאו כבר היה פינחס בעולם) ועד מלחמת יפתח בבני עמון עברו כשלוש מאות שנה! (שופטים יא, כו) פינחס מבוגר א"כ מיפתח

סתם לקחת מישהו ולשרוף אותו חי, זו נבלה שלא תאמן. זה לא מוכיח על אהבת ישראל, זה מוכיח על אכזריות לשמה!

סיפורה הרבנית רחל סרנא ז"ל, שהיתה תחת שלטון הגרמנים ימ"ש, וראתה פעם גרמני מתעלל ביהודי, ואמרה לעצמה: ב"ה שאני מהעם של הנרדפים ולא מהעם של הרודפים. להתעלל כך באחרים, זה הגרמנים היו מסוגלים. אבל ב"ה שאני לא מהעם הזה, אלא מעם של הנרדפים. והיא אמרה זאת למרות שהנרדפות הזו סיכנה את חייה. היא היתה בסכנות גדולות יחד עם כל שאר היהודים שם, יחד עם הג'ר אלחנן וסרמן זצ"ל שנהרג על קידוש השם, ועם עוד היהודים. אבל היא לא רצתה בשום אופן להיות מעם של רודפים. עם של נרדפים זה יותר טוב.

חז"ל אמרו, שבבעלי חיים ה' לא הכשיר לקרבן את בעלי החיים שרודפים, אלא את אלה שרודפים ע"י אחרים, כמו תורים ובני יונה, שָׁה, לא את בעלי החיים שרודפים את האחרים. הקב"ה לא הסכים. צריך לשרש מידות כאלה מתוכנו. ודאי צריך לעשות פעולות לזכר שלשת הבחורים שנרצחו, אבל לא פעולות כאלה, אלא פעולות של הגברת לימוד התורה, של הגברת אהבת חסד, שמירת הלשון, שמירת העינים, שמירת שבת, כל הדברים האלה הם לעילוי נשמתם של הבחורים שנהרגו, להרבות תורה בעם ישראל, להפיץ אהבת תורה ואהבת הבריות ואהבת חסד, אלה הפעולות שצריכים לעשות לזכר אלה שנהרגו.

בפורים הרי נצטוינו על משתה ושמחה, צריכים להיות שמח, והרמב"ם בכל זאת אומר, ש"מוטב לאדם להרבות במתנות אביונים מלהרבות בסעודתו וּבְשִׁלּוּחַ מִנּוֹת לְרֵעֵיוֹ". למה? - כי "אין שָׂם שְׂמֵחָ גְדוּלָה וּמְפֹאָרָה אלא לשמח לב עניים ויתומים ואלמנות וג'רים" (פ"ב מהלכ' מגילה ה"ז). השמחה העיקרית לפני הקב"ה זה לא כשהאדם שמח לעצמו, אלא כשהוא משמח יתומים ואלמנות ועניים במתנות לאביונים, כפי שתיקן מרדכי. זו השמחה הגדולה לפני ה', ולכן צריך להרבות במתנות לאביונים יותר מבמשלוח מנות ובסעודה, שעיקר מטרת התורה היא לעשות אותנו טובים לאחרים, שאדם ידע להיות טוב לאחרים, ולא להיות רע לאחרים.

יש אגרת ידועה שהג'ר"א ז"ל כתב לאמו, והאגרת מסיימת במילים: "ובזה רוב התורה, לשמח לאדם". יש שתקנו ואמרו שהנוסח הנכון הוא "ובזה חו ב התורה, לשמח לאדם". יהיה איך שיהיה, מבואר כאן בדברי הג'ר"א, שזהו ענין ועיקר גדול בתורה, לשמח את הבריות ולגרום להם הרגשה טובה ונעימה, וקל וחומר שלא לצערם ולענותם. עד כמה שאדם משמח אחרים, הוא משמח כביכול גם את הקב"ה בזה. זו מדה שצריך לקנות, את המדה לשמח אחרים, לא את המדה לנקום. צריך להלחם בערבים, לא אומר ח"ו שצריך לוותר לערבים, צריך להלחם, להגן על עם ישראל, להגן על א"י, אבל צריך לדעת את הדרך איך עושים זאת. לא לפעול בדרכים אלימות לשם אלימות סתם, וודאי שלא בצורה נוראה כזו.

שהקב"ה יעזור שיהיה שלום ושקט בארץ ישראל, ונוכל לשבת לעבודת ה' מתוך שמחה. חז"ל אמרו, "שָׁנִים אֲשֶׁר תֵּאֱמַר אֵין לִי בָּהֶם חֲפִץ" (קהלת יב, א) - אלו ימות המשיח (שבת קנא, ב). למה ימות המשיח הם "שָׁנִים אֲשֶׁר תֵּאֱמַר אֵין לִי בָּהֶם חֲפִץ"? הרי כולנו רוצים ימות המשיח! וגם חז"ל רצו ימות המשיח! אז למה אמרו שימות המשיח הם "שָׁנִים אֲשֶׁר תֵּאֱמַר אֵין לִי בָּהֶם חֲפִץ"? התשובה היא, שלא יהיו יתומים ואלמנות, לא יהיה את מי לשמח,

ברשע גמור קיים הלאו של "לא תִשָּׂא אֶת אָחִיךָ בְּלִבְכָךָ" (ויקרא יט, יז) כל זמן שלא הוכיחו אותו, וכיון שבדור הזה אין מי שיודע להוכיח [כפי שאומרים חז"ל בגמרא (ערכין טו, ב)], נמצא שרשעי דורנו נמצאים תמיד במצב של לפני תוכחה, ואסור לשנאם ("מרגניתא טבא" שבסוף ספר "אהבת חסד" של החפץ חיים, אות י"ז. והובא גם בחזו"א אה"ע סי' ק"ח ס"ק ר'), ודיינין להו כאנוסין, לא כמזדיין (חזו"א שם) ¹⁰.

היו בירושלים שני אחים, שניהם תלמידי חכמים, ואחד היה יותר קנאי מהשני. אמר פעם האח השני (שלא היה קנאי): מה ההבדל ביני לבין אחי? - הגמרא אומרת, "כל עיר שיש בה אפילו מזוזה אחת - אינה נעשית עיר הנדחת" (סנה' עא, א). שאם יש עיר נידחת ויש בתוכה אפילו מזוזה אחת - לא שורפים את העיר. ובזה מתבטא ההבדל בינינו: אם היינו שומעים שיש עיר נידחת - אני הייתי רץ להדביק שם מזוזה, כדי שלא ישרפו את העיר, ואילו אחי היה רץ לעקור את המזוזה (אם יש שם מזוזה), כדי שכן ישרפו את העיר. שניהם פועלים ע"פ התורה, אבל זה בקנאות וזה במתינות.

אחר כך, בדור יותר מאוחר, שוב היה לנו קנאי שהציל את עם ישראל, והוא מתתיהו החשמונאי. כשאותו מתיוון רצה להקריב קרבן לפסל, הרג מתתיהו אותו ואת השר היווני, והתחיל את המלחמה ביוונים. הקנאות הזו הצליחה, כפי שאומרים בתפילה, שהצליחו להתגבר עם מעט חיילים, "מסרת רבים ביד מעטים, וטמאים ביד טהורים", אבל לאחר מרד החשמונאים היו עוד מרידות של יהודים בגויים, בני החשמונאים מרדו ברומאים, ואח"כ היו עוד מרידות, עד המרד של החורבן ומרד בר כוכבא, ומרידות אלו לא הצליחו, כי לא היו לשם שמים כל כך, אלא מתוך חשבונות לאומיים, שלא רצו להיות משועבדים לגויים, ועל זה ה' לא עושה נסים. החשמונאים יצאו להלחם רק על קידוש שמו יתברך, על שמירת התורה והמצוות, לא על ענין לאומי או עצמאות מדינית, לכן המרד שלהם מצליח. המרידות האחרות אינן מצליחות, כי הן היו על רקע כלכלי ולאומי, ולא על רקע דתי.

עדיף להיות נרדף מלהיות רודף

המעשה שמספרים עכשיו, לא יודע אם הוא נכון או לא נכון, שחטפו בחור ערבי ושרפו אותו למוות, זה מעשה שלא מתקבל על הדעת. זו לא הדרך. אדם שלא עשה שום דבר, אולי שונא יהודים, אולי לא שונא יהודים, אבל לא תפסו אותו עושה שום דבר רע, סתם לקחת אדם ולהרוג אותו, גם אם חשבו שיש מקום למעשה כזה בשביל להרתיע את הערבים, אבל כך?! בצורה אכזרית כזאת?! לשרוף אדם חי?! הרי זו אכזריות שלא מתקבלת על הדעת! זו לא מדה של יהודים, זו מדה של גויים, לא של בני אברהם יצחק ויעקב, שהם ביישנים רחמנים וגומלי חסדים (יבמות עט, א). אפילו אם היו עושים כך לבהמה היינו רואים בזה אכזריות נוראה! צער בעלי חיים! אז לעשות כך לצלם אלקים?! זו השחתה גמורה! מעשה כזה לא בא מרוב אהבת ישראל, אלא ממידת אכזריות והשחתת הנפש. גם אם היו סתם הורגים, היה צריך להתנגד לזה. אבל להרוג באכזריות כזו?!... זה ממש השחתת הנפש. זו לא הדרך בשום פנים ואופן.

אדם אחד סיפר לי פעם על עצמו, שראה ערבי, ונתן לו סתירה בלי שום סבה. זו לא הדרך! זו איננה תורת ישראל. להכות בני אדם בלי סבה? אין שם הצדקה לדברים האלה. צריך לנקום באויבי ה', באלה שהרגו את הבחורים, ובאלה שעזרו להם להרוג, אבל

תאמר אין לי בהם חפץ" במהרה בימינו, אמן.

השיחה נערכה לפי הבנתו של העורך,
וכל טעות או חסרון (אם ישנם) יש לתלות בעורך בלבד.

כל היהודים יהיו מאושרים, יהיה שלום ושפע לכולם ולא יהיה את מי לשמח, אז ממילא אין לי בהם חפץ. אני לא יכול לעשות צדקה, לא מתנות לאביונים, שום דבר. צריך א"כ לנצל את הימים האלה שעדין לצערנו משיח לא בא, צריך לעשות צדקה וחסד עם בני אדם, לשמח לב יתומים ואלמנות, לשמח לב נדכאים ואומללים, ונזכה שבזכות זה יבוא משיח צדקנו, ויגיעו בע"ה "שנים אָשֶׁר

1. "ואע"פ שכבר ניתנה כהונה לזרעו של אהרן, לא ניתנה אלא לאהרן ולבניו שנמשחו עמו, ולתולדותיהם שיולידו אחר המשחתן. אבל פינחס שנולד קודם לכן ולא נמשח, לא בא לכלל כהונה עד כאן. וכן שנינו בזבחים (קא, ב): לא נתכהן פינחס עד שֶׁהָרְגוּ לזמרי" (רש"י במדבר כה, יג).
2. כי פינחס מוטעם ב"טפחא" (שהוא טעם מפסיק), וא"כ "הכהן" מתייחס אל אלעזר. "פינחס, בן אלעזר הכהן".
3. ויש גם דעה שלישית בחז"ל, שפינחס נתכהן מיד כשנבנה המשכן, יחד עם אהרן ובניו (דעת רבי יהודה ורבי שמעון - זבחים קא, ב). [וכדעה זו משמע שנקט הרמב"ם (פ"ה מביאת מקדש הי"ג, ע"ש)]. ולפ"ז, מה שנאמר אחרי מעשה זמרי "הֲנִי נִתָּן לֹאֶת פְּרִיִּי שְׁלוֹם, וְהִיָּתָה לִּי וְלִזְרָעוֹ אֲחֵרָיו פְּרִיִּית פְּהֶנֶת עוֹלָם", אין הכוונה לתת לו כהונה, שהרי נתכהן כבר. אלא בא לחדש, שלא נפסל לשאת את כפיו למרות שהרג את הנפש. דהא קי"ל שכהן שהרג את הנפש נפסל לדוכן (ברכות לב, ב), וכאן אמר הקב"ה שפינחס לא יפסל לדוכן. [כן מבואר ב"מושב זקנים" לבעלי התוס' (במדבר כה, יג), וכ"כ מעצמו ב"ספר המקנה" (קדושין סו, ב על תוד"ה ולזרעו). אלא שהענין מובא ב"מושב זקנים" בשני גווני. לפי פירוש ראשון שם, מעיקר הדין היה לפינחס ליפסל, אלא שגזר כאן הקב"ה באופן מיוחד שלא יפסל. אבל לפי פירוש שני שהביאו שם בשם רבי יחיאל מפריש, לא נחשב כלל פינחס לכהן שהרג את הנפש, דזמרי גברא קטילא הוה, דהבא על ארמית קנאי פוגעין בו. ונפ"מ בין שני ביאורים אלו, לכהן קנאי אחר שהרג לבעול ארמית, האם כשר לנשיאת כפים. וכן נפ"מ למי שהרג בועל ארמית סתם כך, לא משום קנאות, האם יהיה חייב מיתת ב"ד כרוצח או לא].
4. הקשה הגרי"ז זצ"ל, למה היה צריך פינחס להמשח, הרי רק בהקמת המשכן משחו את אהרן ואת בניו ואת המשכן ואת כל כליו (שמות מ, ט-טו), אבל לדורות לא מושחים כהנים ולא כלים (חוץ מכהן גדול שצריך משיחה), כמבואר בגמ' לגבי כלים: "כל הכלים שעשה משה - משיחתן מקדשתן. מכאן ואילך - עבודתן מחנכתן" (שבועות טו, ב), וא"כ למה היה צריך פינחס להמשח? (חי' הגרי"ז זבחים קא, ב) ותירצו האחרונים ע"פ המבואר בספרי על הפסוק "וַיְהִי בַיּוֹם כָּלוּת מֹשֶׁה לְהָקִים אֶת הַמִּשְׁכָּן, וַיִּמָּשַׁח אֹתוֹ וַיִּקְדָּשׁ אֹתוֹ וְאֶת כָּל כְּלָיו, וְאֶת הַמִּזְבֵּחַ וְאֶת כָּל כְּלָיו, וַיִּמָּשְׁחֵם וַיִּקְדָּשׁ אֹתָם" (במדבר ז, א). למה נאמר שוב "וַיִּמָּשְׁחֵם וַיִּקְדָּשׁ אֹתָם"? - "מגיד שבמשיחתן של אלו הוקדשו כל הכלים לעתיד לבוא" (ספרי פרשת נשא סוף פסיקא מ"ד, הובא בסהמ"צ לרמב"ם מ"ע ל"ה). והיינו, דמשיחת כלי המשכן ביום הקמת המשכן הועילה לא רק לאותם כלים שהיו אז, אלא "במשיחת משה אותן הכלים, הוה כאילו נמשחו כל הכלים לדורות" (שו"ת חתם סופר או"ח סימן ל"ז ד"ה וז"ל). ולפ"ז "עבודתן מחנכתן" פירושו, ש"ע"י חינוך העבודה נמשכת עליהם הקדושה משיחה הראשונה. וכן לגבי הכהנים, נראה ברמב"ן (ויקרא ח, לה), שגם מה שהכהנים אינם טעונים משיחה לדורות, הוא מפני שמשיחת אהרן ובניו חלה על הדורות הבאים, שמכח משיחת אהרן ובניו נתקדשו כל הכהנים לדורות, והרי הם כמו שנמשחו (ע"ש). ולפ"ז מיושב למה היה צריך פינחס להמשח. שהרי בזמן שנמשח אלעזר אביו, כבר נולד פינחס (כמובא ברש"י הנ"ל הערה 1), וא"כ כשם שמשיחת אהרן לא הועילה לבניו שנולדו כבר, והיה צריך למשוח אותם בפני עצמם, כך גם משיחת אלעזר בן אהרן לא הועילה לפינחס בנו שנולד כבר, והיה צריך למשוח אותו עתה בפני עצמו.
5. ע"י רמב"ם (פ"ב ממעשה הקרבנות ה"ד), שכל כהן הנכנס לעבודה בפעם הראשונה, צריך להקריב מנחת חינוך.
6. הקשה הגרי"ז זצ"ל, למה היה כאן צורך ברצון ישראל, ולא היה די במה שהקב"ה קבע שפינחס יהיה כהן. ותירץ ע"פ מה שמשמע ברמב"ם (פ"ד מכלי המקדש ה"טו), שלא רק מינוי כהן גדול צריך להיות בב"ד של שבעים ואחד (כמבואר במשנה סנה' ב, א), אלא גם משיחת כהן גדול צריכה להיות בב"ד של שבעים ואחד. וכיון שמבואר כאן בתוס' שפינחס היה טעון משיחה (הגם שהיה כהן הדיוט), לכן היה צריך לזה ריצוי של כל ישראל. שהרי מה שמשחת כהן גדול צריכה להיות בב"ד של ע"א, זהו מפני שצריך שהכה"ג ימשח ע"י כל ישראל, והסנהדרין הגדולה הם כשלוחי כל ישראל. ולכן משיחת פינחס היתה צריכה להיות בריצוי כל ישראל, דהיינו ריצוי של הסנהדרין שהם שלוחי כל ישראל, כיון שכל משיחה צריכה להיות ע"י הסנהדרין, שהם כשלוחי כל ישראל.
7. כאשר = קמו ש...
8. כדי שבזכות זה ינצחו במלחמה [כמו שעשה מישע מלך מואב, שהקריב את בנו בכורו לעולה כדי לנצח במלחמה (מל"ב ג, כז)], או כדי להודות לה' על הנצחון במלחמה.
9. אולי מפני זה, רק אחרי שאליהו אמר פעם: "קָנָא קְנָאִיתִי לְהָאֱלֹקִי צְבָאוֹת" (מל"א יט, י; ושם, יד), אמר לו הקב"ה "לָךְ שׁוֹב לְדָרְכֶךָ... וְאֶת אֱלֹשֶׁעַ בֶּן שָׁפַט מֵאֲבֵל מְחֹלְלָה תִּמְשַׁח לְנִבְיָא תַּחְתִּיד". כי פעם אחת אפשר לקנא, אבל פעם י - זו כבר שיטה, ולזה הקב"ה לא מסכים. [ובפרט, שהפעם השניה שאליהו אמר כן היתה לאחר שהמלאך כבר אמר לו, שלא ברוח ה', ולא ברעש ה', ולא באש ה' (שם, יא-יב), שנרמז לו בזה שאין ללכת בקנאות כל כך (ע"י "עקידת יצחק" לפרשתנו, שער שמונים ושלשה)].
10. ועוד כתב החזו"א (י"ד סי' ב' ס"ק ט"ז) לגבי אלו ש"מורדין ולא מעלין" אותם (ע"י ע"ז כו, ב), שבזמננו לא שייך הדין הזה. כי בזמננו אין במעשה ההורדה גדר הפרצה אלא הוספת הפרצה, שיהיה בעיניהם [מעשה ההורדה] כמעשה השחתה וְאֱלָמוֹת ח"י. וכיון שכל עצמנו לתקן, אין הדין נוהג בשעה שאין בו תיקון. ונראה שהדברים מתאימים להאמר גם כלפי מעשה קנאות בדורנו.